

Türkçenin Sözcük Açısından Eflatun Cem Güney'in Derleyip Yazdığı Masallar¹

The Folk Tales of Eflatun Cem Güney in Terms of Turkish Vocabulary

Esra LÜLE MERT*

Öz

Yazınsal yapıtlarda kullanılan dil, yapıtın yazıldığı dilin kullanımının en başarılı örneklerini sunmalıdır. Bu yapıtlardaki sözcüğün belirlenmesi, kullanılan dilin özgün yanlarını ortaya çıkarmada, dilin sözcük öğelerini belirlemede, dile yeni öğeler kazandırmada, toplumun sosyolojik, psikolojik, tarihsel, dilbilimsel kimliğini saptamada etkili olacaktır. Sözcük belirleme çalışmalarının hem yazara yönelik hem de yazınsal yapının sunulmasına yönelik katkıları, bu çalışmaların toplumdilbilimin, ruhdilbilimin, anlambilimin, biçimbilimin, işlevsel dilbilimin verilerini dikkate alarak işlenmesini öngörmektedir. Sözcük belirleme çalışmalarının önemli dilbilimsel çalışmalar olduğunun bilincinde olunmalı ve bu çalışmalara dilbilimsel alanda gerek bireysel yazın çıkarımları için gerekse ulusal yazına yönelik çıkarımlar için daha çok yer verilmelidir. Dil ile ilgili tüm çalışmalarda olması gerektiği üzere, sözcük belirleme çalışmaları da dilbilimsel bir temele dayandırılmalıdır. Bu araştırmada temel amaç, Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı masallardaki sözcük öğelerini belirlemektir. Güney'in derleyip yazdığı bu metinlerin sözcük öğelerinin Türkçenin sözcükünü, anlam evrenini yansıtmaları bakımından incelenmesi, dilbilimsel açıdan değerli sonuçlara ulaşılmasını sağlamaktadır. İncelenen ürünlerde kullanılan sözcük öğeleri, anlamsal ve dilbilgisel sıralanış, kullanılış, Türkçenin gücünü ortaya koyuş bakımından başarılıdır. Buradan Eflatun Cem Güney'in yalnızca bir derleyici değil, aynı zamanda güçlü bir yazar olduğu, kendi yaratıcılığını da ortaya koyduğu sonucuna varılabilir. İncelenen masal metinlerinde saptanan ve özgünlüğüyle, Türkçeyi başarılı kullanımıyla dikkat çeken söz değerleri Türkçenin betimlenmesinde ve zenginliğinin ortaya konulmasında önemlidir. Ancak araştırmanın amacının, yalnızca sözcük öğelerini ya da bu öğelerin sayılarını belirlemek olduğunu söylemek yanlış olur. Aynı zamanda yazarın Türkçenin anlatım yollarını kullanırken oluşturduğu çeşitlilik de ilgi çekicidir. Güney, bir duyguyu farklı anlatımlarla sunabilmeyi, Türkçenin anlatım çeşitliliğinden yararlanabilmeyi başarmıştır.

¹ Bu çalışma Prof. Dr. Cahit Kavcar'ın danışmanlığında hazırlanmış, aynı adlı doktora tezinin makaleleştirilmiş biçimidir.

* Yrd. Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü; esralule@gmail.com

Saptanan sözvarlığı ögeleri ve bu ögelerin kullanımından hareketle Güney'in Türkçenin farklı anlatım olanaklarını okuyucuya sunabildiği belirlenmiştir. İncelenen eserlerde farklı duygu durumları ya da olaylar Türkçenin anlatım çeşitliliği kullanılarak sunulmuştur. Bu amaçlar kapsamında, tarama yöntemiyle elde edilen veriler şu yönlerden incelenmiştir: Eflatun Cem Güney'in 1947- 1992 yılları arasında yayımlanan 26 kitabında, derleyip yazdığı 70 masaldaki sözvarlığı ögeleri (atasözleri, bilmeceler, deyimler, doldurma sözcükler, ikilemeler, ilişki sözleri, kalıp sözler, tekerlemeler, yansıma sözcük ve ikilemeler, yerel sözvarlığı ögeleri) belirlenmiştir. Araştırmada kullanılan ve kurgusal bir yapı üzerinde, tarama modelinde betimsel bir çalışmayı içeren yöntem uyarınca elde edilen veriler, sözlüksel alan çalışması ile sınıflandırılmıştır. Ayrıca incelenen masallarda "acı çekmek, üzölmek" duygu durumlarının okura sunumundaki çeşitlilik de belirlenerek listelenmiştir. Sonuçta Türkçenin zengin anlatım olanaklarını yansıtan ve Güney'in bireysel sözvarlığını oluşturan çok sayıda atasözü, bilmece, deyim, doldurma sözcük, ikileme, ilişki söz, kalıp söz, tekerleme, yansıma sözcük, yansıma ikileme, yerel sözvarlığı ögesi saptanmıştır. Bir bölümü kaynaklarda bulunmayan bu sözvarlığı ögeleri Türkçenin gerçek sözvarlığının betimlenmesine yardımcı olacaktır. Ancak çalışmada, saptanan söz değerlerinin çeşitliliği ve sayıca fazlalığı nedeniyle, Eflatun Cem Güney'in masallarındaki sözvarlığı ögelerinin tamamı sunulmamıştır.

Anahtar Sözcükler: Eflatun Cem Güney, masal, sözvarlığı ögeleri.

Abstract

The language used in literary works should present the most successful examples of the use of language in which those works are written. Determining the vocabulary in these works will be effective in revealing the unique aspects of the language used in them, bringing new elements to language and recognising the sociological, psychological and linguistic identity of a society. Contributions of the study of the vocabulary determination to both the author and the presentation of a literary work demand the processing of these works by taking into account the data provided by sociolinguistics, psycholinguistics, semantics, morphology and functional linguistics. One should be conscious that the study of vocabulary determination is a significant literary study and that more emphasis should be placed on this type of study in the field of linguistics to draw inferences for both individual literary productions and national literature. The study of vocabulary determination should also be based on linguistics as in all studies related to language. The main purpose of the present study is to determine the vocabulary items in folk tales compiled and written by Eflatun Cem Güney. Analyzing the vocabulary items in these texts which were compiled and written by Eflatun Cem Güney with regard to their reflection of the vocabulary and the scope of meaning in Turkish enables one to reach valuable conclusions in terms of linguistics. In the works that are analyzed, the vocabulary items, semantic and linguistic array and usage are successful in displaying the power of Turkish language. Therefore, it can be inferred that Eflatun Cem Güney is not only a compiler but also a powerful writer displaying his own creativity in these works. The vocabulary that is studied in these texts and that draw attention with its originality and its successful use of Turkish is important in characterizing Turkish and in displaying its richness. However, to state that the aim of this study is only to determine the vocabulary items or the members of these items would be misleading. The multiplicity created by the author while using different ways of narration in Turkish is also interesting. Güney succeeds in presenting an emotion in various ways and in making use of the narrative possibilities offered by

Turkish. Based on the vocabulary items and their use, it is found out that Güney is able to present the diverse narrative possibilities to the reader. In the works that are analyzed, various emotions or events are presented through the use of multiplicity of expressions in Turkish language. For this purpose, the data obtained by the scanning method was analyzed in the following ways: The vocabulary items (proverbs, riddles, idioms, loaded words, reduplications, association words, clichés, tongue twisters, onomatopoeic words, local vocabulary items) were indicated in seventy folk tales compiled and authored by Eflatun Cem Güney in the twenty six books published between 1947-1992. The data used in the study and obtained by the method which involves the descriptive study in the scanning modal based on a fictional structure were classified by the lexicographic area study. In addition, the presentation of a variety of emotions as suffering and grieving in these tales were found out and listed. As a result, many proverbs, riddles, idioms, loaded words, reduplications, association words, clichés, tongue twisters, onomatopoeic words, local vocabulary items that reveal the narrative possibilities of Turkish and that forms the vocabulary items of Güney were found out. These vocabulary items, some of which are not available in resources, will help describe the true vocabulary of the Turkish language. In this study all vocabulary items of Eflatun Cem Güney's folk tales are not presented because of the variety and abundance of the vocabulary items that were found out in these tales.

Keywords: Eflatun Cem Güney, vocabulary, folk tales.

Giriş

Dilin zenginleşmesi ve gelişimi ile sözvarlığı belirleme çalışmaları arasında sıkı bir ilişki vardır. Sözvarlığı belirleme çalışmaları söz konusu olduğunda en zengin, en duru kaynakların halk masalları olduğu söylenebilir. Halk masalının söylemini en başarılı biçimde kullanan yazarlardan biri de Eflatun Cem Güney'dir. Sözvarlığı belirleme çalışmalarının dilin zenginleşmesine ve gelişimine katkı sağladığı düşüncesinden hareketle, araştırmada Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı masalların sözvarlığı öğeleri belirlenmiş, sayısal bir düzenleme doğrultusunda çıkarımlar yapılmıştır. Araştırmada Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı masalların sözvarlığını belirlemeyi amaçlamak rastlantısal değildir. Eflatun Cem Güney, masalları ile Türkiye'nin dışında Avrupa'ya ve hatta dünyaya yayılan bir üne sahiptir. 1956 yılında Danimarka'daki "Hans Christian Andersen Medal Kurumu", Eflatun Cem Güney'in "Açıl Sofram Açıl" kitabındaki masallarını, 55 ulusun çağdaş masal yazarları arasından seçerek onur listesine aldığı 11 eser arasında en mükemmeli kabul eder ve Güney'e, Andersen Pâyesi Şeref Diploması ve Dünya Çocuk Edebiyatı Sertifikası verir. Eflatun Cem Güney, aynı armağanı "Dede Korkut Masalları" adlı eseriyle 1960'ta ikinci kez alır. Güney'e "masal babası" unvanını kazandıran da masal türüne katkıları ve kullandığı dilin sanatsallığı, şiirselliği, akıcılığıdır. Sözvarlığını belirlemeye yönelik çalışmalar sınırlı sayıdadır. Şimdiye kadar Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı masallardaki sözvarlığını belirlemeye yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanmamış olması bu araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

Yöntem

Bu araştırma kurgusal/üretilmiş bir yapı üzerinde tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Var olan bir durumu, var olduğu hâliyle betimlemeyi amaçlayan bu yaklaşımda, ilişkisel türden bir tarama yapılarak masalların dilsel bütünlüğü içinde yer alan sözcükleri öğeleri incelenmiştir. Öncelikle araştırmanın kapsamını oluşturan tüm masallar incelenerek, yazarın sözcüklerine ulaşılmıştır. Ulaşılan sözcükleri öğeleri listelenmiştir. Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı masallardaki özgün sözcükleri değerleri belirlenmiştir. Ancak saptanan söz değerlerinin çeşitliliği nedeniyle makalede bu söz değerlerinden sınırlı sayıda örnek verilecek ve sayısal değerler sunulacaktır. Saptanan söz değerlerinin kullanım sıklıklarına yer verilmeyecektir. Araştırmada veriler, kaynak taraması ve yazarın masallarındaki sözcüklerinin metin analiziyle ortaya konması sonucu elde edilmiştir. Veri toplama aşamasında, masal metinlerinde yer alan sözcüklerine ait tüm öğeler kendi içinde sınıflandırılarak kayıt formlarına işlenmiştir. Tüm metinlerin incelenmesinden sonra elde edilen veriler daha önce yapılan sınıflamaya bağlı kalınarak abecesel sıraya göre işlenmiştir. Bunun yanında Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı masallardaki yerel söz değerleri buldukları bağlam içinde anlamlandırılarak sunulmuştur.

Bulgular

Araştırmanın kuramsal çerçevesini “sözcükleri” ve “masal” kavramları oluşturmaktadır.

Sözcükleri sadece sözcüklerin, deyimlerin, ikilemelerin sıralanması ile sınırlı değildir. Bir ulusun kültür değerleri, kavram dünyası, yaşam biçimleri sözcüklerinin incelenmesiyle belirlenebilir. Bir ulusun dil öğeleri o ulusun yaşama bakışını, değer yargılarını, yaşam felsefesini, inançlarını, bilimsel ve kültürel birikimlerini yansıtmaktadır. Sanatçıların eserlerinde kullandıkları dil öğeleri ise ulusların dillerinin en zengin örnekleridir. Sözcüklerinin bir toplumun tarihine, yaşam tarzına, kültürüne bu denli ışık tutmasının temel nedeni, toplulukların, etraflarındaki varlıkları ve olayları kendilerine göre adlandırmaları ve içselleştirmeleridir. Bu yönüyle her toplum, kendi anlam evrenini kendi bakış açısı ekseninde yorumlayarak oluşturur. Çünkü dil, çevre şartlarıyla biçimlenirken, çevre de o dili konuşan insanların bakış açıları doğrultusunda oluşturulan göstergelerle biçimlendirilir ve içselleştirilir.

Aksan'a (2000, s. 7–11) göre “Bir dilin sözcükleri denince, yalnızca o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü anlıyoruz. Sözcükleri sadece bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmalıdır. Bir toplumun yaşam

biçimiyle birlikte dinsel inançları, hangi uluslarla ne ölçüde ilişki kurmuş olduğu, nelere değer verdiği, hatta nükteye olan eğilimi hep sözvarlığının incelenmesiyle ortaya çıkar”.

Araştırma sürecinde Güney’in derleyip yazdığı 70 masalda aşağıdaki sözvarlığı öğeleri incelenmiş ve elde edilen veriler sözvarlığı öğelerinin tanımıyla birlikte sunulmuştur.

Atasözleri

Atasözleri ulusların deneyimleri ile biçimlenen, az sözcük ile belli bir düşüncüyü, deneyimi, öğüdü sunan söz değerleridir. Aksan’a (2003, s. 38) göre “Her ulusun kendi deneyimleriyle, bilgeliğiyle oluşturduğu atasözleri bir dil birliğinin dünya görüşünü, yaşayış biçimini yansıttığı gibi o toplumun kültür tarihiyle ilgili önemli ipuçları da verir”. Yeşil’e (2000, s. 251) göre “Atasözleri ve deyimler ulusların damgasını taşırlar. Yani bir ulusun benliğinin yansımaları atasözleri ve deyimlerinde bulmak mümkündür. Ulusun zekası, esri anlayışı, hayat felsefesi, eleştirileri hep bu dil yapılarında anlamını bulmuştur”.

Anlamsal kuruluşları, tümce yapıları, olumlu ya da olumsuz yargıları, dil içinde gösterdiği farklılıkları ile atasözleri, bir dilin en iyi yansıtıcısıdır.

Eflatun Cem Güney’in derleyip yazdığı 70 masalda 196 farklı atasözü belirlenmiştir. Saptanan 196 atasözünün 103 tanesi Ömer Asım Aksoy’un (1988a) “Atasözleri Sözlüğü”nde yer almamıştır. İncelenen masalarda atasözleri genellikle özgün biçimini koruyarak, doğru ve yerli yerinde kullanılmıştır; ancak zaman zaman sözdizimsel açıdan farklı kullanımlara da rastlanmaktadır. Örneğin; Ömer Asım Aksoy’un Atasözleri Sözlüğünde “Arayan Mevlasını da bulur, belasını da” deyimini, Güney’in Kanturalı adlı masalında “Arayan aradığını bulur” biçiminde yer almıştır.

Bilmeceler

Bir şeyin adını belirtmeden, niteliklerini üstü kapalı söyleyerek onun ne olduğunu dinleyene ya da okuyana bırakan oyuna bilmece denir. Bilmeceler bireyin hem dil hem düşünce dünyalarının gelişimine katkıda bulunur. Elçin (1986, s. 662) bilmece türünü şöyle tanımlamaktadır: “Bilmeceler sözlü halk yazını ürünlerindedir. Bilmeceler her toplumda hoşça zaman geçirmek ve insanları eğitmek için söylenen akıl yürütme ve söz oyunlarıdır”. Tietze’ye (1974, s. 14) göre “Bilmecelerin kökeni mitolojilere kadar uzanır. Bilmecelerde kültürlerin tarihsel izlerine rastlanır”.

Bu başlıkta, yeterli sayıda olmamakla birlikte, Eflatun Cem Güney’in derleyip yazdığı masalarda yer alan bilmece örneklerine yer verilmektedir. Saptanan 2 bilmece örneği “Akıl Kutusu” adlı masalın söz değerleri içindedir.

Deyimler

Deyimler her ulusun kültürel yapısı çerçevesinde değişim gösteren, mecazlı anlatımıyla ilgi çeken söz değerleridir. Deyim ile ilgili çeşitli tanımlamalar

yapılmaktadır. Hengirmen'e (2007, s. 7) göre "Genellikle gerçek anlamının dışında kullanılan, anlatımı daha güzel ve etkileyici yapan, toplum tarafından ortak olarak benimsenen kalıplaşmış sözlerdir". Aksan (2000, s. 31) deyimlerin toplumsal yapıdaki yerini şu belirlemelerle sunar: "Bir dildeki deyimler de sözcük içinde yer alır; deyimler dili konuşan toplumun anlatımdaki gücünü ve başarısını, benzetmeye, nükteye olan eğilimini ortaya koyan önemli öğelerdir".

Aksan (1999, s. 91) ve Akar (1994, s. 32) deyimlerin toplumun kültürünü yansıtan önemli dilbilimsel öğeler olduğuna işaret etmektedir. Aksan'a (1999, s. 91) göre "Deyimler -bir başka ulusla olan kültür ilişkileri sonunda olan çevrilme, alınma değilse- bir dili konuşan toplumun dünya görüşünü, yaşam biçimini, çevre koşullarını, gelenek görenek ve inançlarını, önem verdiği varlık ve kavramları, kısacası maddi ve manevi kültürünü yansıtan, o toplumun düşünce biçimini, hatta nükt ve buluşlarını ortaya koyan, dilbilim açısından da önemli olan sözlerdir. Dilci ve halkbilimciler, yalnızca deyimlerine dayanarak, bir toplumun bütün kültürünü inceleyebilir, önemli sonuçlar çıkarabilirler". Akar'a (1994, s. 32) göre "Deyimler bir toplumun yaşam tarzının, kültürünün, dünyayı algılayış tarzının vb. gibi niteliklerinin mecaz anlamlarla örtüşerek dile kalıplaşmış bir biçimde yansımalarıdır. Bu dile yansıyan kültür ögesi, duygu ve düşüncelerin etkili ve kısa yoldan ifade edilmesini sağlar. Zaten deyimlerin anlatımda tercih edilmesinin nedeni de kısa ve yoğun anlatım tarzını sağlayabilmesidir". Yeşil'e (2000, s. 244) göre "Türkçe, deyim açısından çok zengin bir dildir. Bu zenginlik de Türk insanının anlatımdaki gücünün ve başarısının bir ispatıdır. Deyimlerin kısa ve mecaza dayanan anlatım ifadeleri oluşu, onların bir zekâ ürünü olduğunu da ortaya koyar. İnsanlar bu zekâ ürünü olan dilbilgisi ögesini kullanarak etkin anlatım özelliğine ulaşırlar; ayrıca mecaza dayalı öğelerin ve yan anlamların kullanıldığı deyim anlatımda tercih edilmesi, insanları soyut düşünebilme açısından da geliştirir. Bunun için anlatımda deyimlere sık sık başvurulması, insanın dilsel ve bilişsel gelişimine katkı sağlar".

Sonuç olarak; deyimler, her dilin kendine özgü bir yönünü ortaya koyması ve dilin dayandığı kültürle iç içe olması nedeniyle sadece diller arasındaki farklılıkları değil, toplumlar arasındaki farklılıkları da gözler önüne serdiği için dilbilimin, halkbilimin, toplumbilimin önemli inceleme alanlarından biridir.

Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 1296 deyim örneği saptanmıştır. Saptanan 1296 deyimden 666 tanesi Ömer Asım Aksoy'un (1988b) "Deyimler Sözlüğü"nde yer almamıştır. İncelenen masallarda deyimler genellikle özgün biçimini koruyarak, doğru ve yerli yerinde kullanılmıştır; ancak zaman zaman sözcüksel açıdan farklı kullanımlara da rastlanmaktadır. Örneğin; Ömer Asım Aksoy'un Deyimler Sözlüğünde "Bal alacak çiçeği bilmek" deyimini, Güney'in Kamer Tay adlı masalında "Bal alacak çömleği bilmek" biçiminde yer almıştır.

Doldurma Sözcükler

Doldurma sözcükler, yazılı ya da sözlü anlatımlarda kullanılan, tamamlayıcı işlevi olan sözcüklerdir. Aksan'a (2000, s. 199) göre doldurma sözcüklere; Arapça kökenli “şey”, “Efendime söyleyeyim”, “Var ya! Yok mu?” gibi örnekler verilebilir. Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 21 doldurma sözcük örneği saptanmıştır.

İkilemeler

Anlatım gücünü arttırmak, anlamı pekiştirmek amacıyla kullanılan aynı anlamlı, yakın anlamlı ya da zıt anlamlı sözcüklerin tekrar edilmesiyle biçimlenen söz değerleridir.

Aksan'a (2005, s. 102–103) göre “Anlambilim açısından ikilemeler dikkati çeken bir nitelik taşır: İki ayrı gösterge, tek bir gösterge olarak, belli bir gösterilene sahip olur; zihinde kimi kez tek tek çözümlenme yerine yeni bir kavramın oluşmasını sağlar. *İyi kötü* ikilemesinde nitelenen eylem ne iyi ne de kötüdür; ikisinin ortası, orta karar bir niteleme söz konusudur”.

Hatiboğlu'na (1982, s. 51) göre “İkileme; anlatım gücünü arttırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır”. Aksan'a (2002, s. 81) göre “Günümüz Türkçesinde kullanılan ikilemeler, dinleyende, başka herhangi bir anlatım yoluna göre çok daha güçlü ve etkili bir izlenim uyandırır; zihinde bir kavramın algılanması sırasında, onun pekiştirilmesini sağlar”.

Korkmaz'a (1992, s. 82) göre “İkileme; aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin bir tek kelime gibi anlam göstermek üzere yan yana gelmesiyle oluşur”.

Sonuç olarak ikilemeler, deyimler ve atasözleri gibi Türk anlambilimi ve sözcükbilimi açısından önemli sözvarlığı ögelerindedir. Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 551 ikileme örneği saptanmıştır.

İlişki Sözlere

Bir ulusun bireyleri arasındaki ilişkileri biçimlendiren söz değerleridir. “İlişki sözlere” bazı kaynaklarda (Toklu, 1995, s. 118–119; Aksan, 1999, s. 169–176) “kalıp söz” olarak, bazı kaynaklarda ise (Kaya, 2001, s. 4) “kalıplaşmış söz” olarak adlandırılmıştır. Ancak araştırmada “ilişki sözlere” başlığı kullanılacaktır. Sever'e (2003, s. 155) göre “Dilimizin sözvarlığını oluşturan ögelerden biri de ilişki sözlere. Kişilerin, toplumsal ilişkilerde duygu ve düşüncelerini kısa, ancak etkili bir biçimde aktarabilmek için kullandıkları ilişki sözlere, dilimizin duyguları incelikli ve etkili biçimde anlatma bakımından ne denli güçlü olduğunu kanıtlayan örneklerdir”. Aksan (2000, s. 34) ilişki sözlere şu biçimde tanımlar: “Sözvarlığı içinde yer alan bu ögeler, bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması âdet olan birtakım sözlere”.

Sonuç olarak; toplumun kültürel yapısıyla işlenmiş olan ilişki sözleri, insan ilişkilerinde önemli rol oynadığı için gerek dil öğretiminde gerekse sözcük öğeleri içinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 487 ilişki sözü örneği saptanmıştır.

Masallarda incelenecek ilişki sözlerinin alt başlıkları şunlardır:

Argo Sözcük Öğeleri

Argo sözcük öğeleri, sözcük öğelerinin bir parçası olup her yerde ve her zaman kullanılmayan ya da kullanılması uygun olmayan söz ya da deyimlerden oluşmaktadır. Argonun dilbilimsel açıdan önemini Gürsoy (2002, s. 10) şu belirlemelerle sunar: “Çeşitli gruplar arasında geçerli olan argonun tespit edilip kaydedilmesi günümüz dilcilerinin etkinlik alanına giren bir uğraş olmalı. Çünkü bu tür derlemeler, yaşayan dilin yeniliklerini tespit anlamına gelir ve ancak sığağı sığağına yapılabilir”. Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 7 tane argo sözcük öge örneği saptanmıştır.

Geleneksel Yapıyı Belirten Sözcük Öğeleri

Toplumun gündelik yaşamında sıkça yer verdiği söylemleri kapsayan bir başlıktır. Toplumsal yapıyı oluşturan öğeler, geleneksel yapılar toplumun diline yansır. Dile yansıyan bu öğelerin belirlenmesi de dil- kültür ilişkisinin belirlenebilmesi için önemlidir. Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 76 tane geleneksel yapıyı belirten sözcük öge örneği saptanmıştır.

Hayır Dualar

İnsanların yapılan iyilik karşısında duydukları gönül borcunu ödemek için kullandıkları dua örnekleridir. Kaya'ya (2001, s. 23) göre “Gerek dualar gerekse beddualar, söylendiği andaki duyguları ifade etmesi, o andaki ruh halini yansıtması bakımından önem taşırlar; ancak söyleniş sebepleri çeşitlidir. Bunların türü, insanın karakteristik yapısına, zamana, çevreye, şarta ve olaya göre değişir”.

Aksan'a (1999, s. 169–176) göre “Türkçede kalıp söz (ilişki sözleri) niteliği kazanmış bulunan öğeler içinden birçoğu aynı zamanda hayır dua örneği oluşturmaktaydı. Toplumun maddi ve manevi kültürünü, inançlarını ve değer yargılarını yansıtan hayır dualara da aynı çerçevede, kalıp sözler (ilişki sözleri) arasında değinebiliriz”.

Kaya'ya (2001, s. 4) göre “Dualar iyi dilekleri ihtiva eden kalıplaşmış sözlerdir (ilişki sözleri). Bugün yaygın kullanımıyla dua olarak bilinen bu söz, Eski Türkçede alkış kelimesiyle karşılanmıştır”.

Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 142 hayır dua örneği saptanmıştır.

İnanış Belirten Sözvarlığı Ögeleri

Toplumda baskın olan dinsel inanışları yansıtan söylemleri içeren bir başlıktır. Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 152 inanış bildiren sözvarlığı öge örneği saptanmıştır.

Kargışlar (Beddualar)

Kargışlar, nefret duygusunun baskın olduğu bir dua türü olarak tanımlanabilir. Bir kişinin yapılan kötülük karşısındaki çaresizliğini, güçsüzlüğünü gösteren söz değerleridir. Kaya'ya göre (2001, s. 4) "Beddualar, çaresiz olan, acı çeken, kötülüğe maruz kalan bir insanın rahatlamak, teskin olmak gayesiyle söylediği, kötü düşünce ve dilekleri kapsayan, söze orijinallik veren, ifadeyi güçlendiren kalıplaşmış sözlerdir (ilişki sözleri)".

Aksan (1999, s. 169–176) ise kargışlarla ilgili şu belirlemelere yer verir: "Anadolu ağzlarında kullanılan beddualar içinde gerçekten sanatlı olan, çok değişik ve özgün tasarımlar yaratan örnekler vardır. Bu sözleri okur ya da dinlerken, etkili anlatım aracıyla, söyleyenin duygularının gücü ve yürek yangını yeterince yansıtılmakta, şiir dilindeki sanatlarla açıklama biçimlerine başvurulmaktadır".

Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 52 kargış örneği saptanmıştır.

Övgü Bildiren Sözvarlığı Ögeleri

İlişki sözleri arasında yer alan bu sözvarlığı ögeleri, güzel olanı övmeye yöneliktir. Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 5 tane övgü bildiren sözvarlığı öge örneği saptanmıştır.

Pekiştirme Bildiren Sözvarlığı Ögeleri

İncelenen masallarda özgün olan pekiştirme bildiren sözvarlığı ögelerinin belirlenmesi ile oluşturulacak bir başlıktır. Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 10 özgün pekiştirme bildiren sözvarlığı öge örneği saptanmıştır.

Sesleniş Bildiren Sözvarlığı Ögeleri

Sesleniş söylemleri de sözvarlığı ögeleri arasındadır. İncelenen masallardaki özgün sesleniş bildiren sözvarlığı ögelerinin belirlenmesi ile oluşturulacak bir başlıktır. Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 28 sesleniş bildiren öge örneği saptanmıştır.

Vedalaşma- Karşılama Bildiren Sözvarlığı Ögeleri

Vedalaşma söylemleri, karşılama- karşılama ya da bir yerden ayrılma gerçekleşirken söylenen sözleri içine almaktadır. Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 9 tane vedalaşma- karşılama bildiren sözvarlığı öge örneği saptanmıştır.

Yeme-içme ile İlgili Sözcük Ögeleri

Yemek yeme ile ilgili sözler de kültürel yapı ile ilgilidir ve ilişki sözler içinde yer almaktadır. Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 5 tane yeme- içme ile ilgili sözcük öge örneği saptanmıştır.

Yemin Bildiren Sözcük Ögeleri

Masalarda kullanılan "yemin" bildiren söylemlerden oluşan bir başlıktır. Bu sözcük ögelerinin özgün yapıları dikkat çekmektedir. Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda bir "yemin etmek" için kullanılan sözcük öge örneği saptanmıştır.

Kalıp Sözler

Kalıp sözler masalların giriş, sonuç ve olaylar arası geçiş bölümlerinde kullanılan sözlerdir. Kalıp sözler de ilişki sözler gibi bazı kaynaklarda farklı adlandırılmıştır. Masalarda küçük farklılıklar dışında benzer söylemlerle sunulan bu sözler bazı kaynaklarda (Sakaoğlu, 1999, s. 59) "formel" olarak adlandırılrsa da araştırmada "kalıp söz" başlığı tercih edilmiştir. Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 148 kalıp söz saptanmıştır.

Kalıp sözler üç başlıkta toplanmaktadır:

Başlangıç Kalıp Sözleri

Masalın asıl olaylarına geçmeden önce, anlatıcının dinleyicilerini masala hazırlamak amacıyla söylediği kalıp sözlerdir (Sakaoğlu, 1999, s. 58). Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 13 başlangıç kalıp söz örneği saptanmıştır.

Bağlayış (Geçiş) Kalıp Sözleri

Masalarda önemli rolleri olan bu formellerin (kalıp sözlerin) başlıca görevleri bir olaydan diğerine geçişi sağlamaktır. Anlatıcıların, dinleyicilerin üzerindeki etkisini canlı tutmak da bu formellerin (kalıp sözlerin) yardımıyla gerçekleşir (Sakaoğlu, 1999, s. 59). Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 99 bağlayış kalıp söz örneği saptanmıştır.

Bitiş Kalıp Sözleri

Masal boyunca anlatılan olayların bir noktada birleştirilmesinden sonra anlatıcı, masalını uygun bir biçimde bitirmek zorundadır. Kafiye bazı sözlerle masalı bağlarken dinleyicilerin kendisine gösterdikleri ilgiyi de dikkate alan anlatıcı kısa veya oldukça uzun olan bir bitiş formeliyle (kalıp sözüyle) sözlerini bitirir (Sakaoğlu, 1999, s. 62). Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 36 bitiş kalıp söz örneği saptanmıştır.

Tekerlemeler

Tekerlemeler söyleyişindeki uyum ile çocukların dilsel gelişimine katkıda bulunan; eğitici yönü olan; çocuğun sözvarlığını, bilişsel, duyuşsal becerilerini geliştiren söz değerleridir. Sever'e (2003, s. 141) göre "Tekerlemeler ritmi, ahengi ile çocukların dinleme becerisinden konuşma becerisine geçişinde önemli ve etkili bir role sahiptir. Masalların başında, 'Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer top oynarken eski hamam içinde' diye başlayan ve devam eden tekerlemeler, çocukları masal dinlemeye isteklendirir; onlara düş kurma güçlerini sınavabilecekleri bir ortam hazırlar".

Okur'a (2003, s. 91) göre "Masal anlatan kişi, konuşma dilinin bütün rahatlığını ve renkliliğini kullanarak anlatımı daha ilginç ve zevkli bir hâle getirmelidir. Bunu yaparken de anlatımda birbiriyle kafiyeli kelimeler kullanmaya dikkat etmeli ve anlatımda şiirimsi bir üslup kullanılmalıdır. Çünkü düz biçimdeki anlatımlar çocukları sıkabilir. Kulağa hoş gelebilecek kelimelerin uyaklı bir biçimde söylenmesi, çocukların daha çok ilgisini çeker. Anlatıcı, çocukta bu ilgiyi çekebilmesi için çoğunlukla masalların başında, sonunda bazen de ortasında tekerlemelere başvurur".

Akkaya'ya (2000, s. 602) göre "Çocuk edebiyatının en önemli kaynağı masaldır. Çocuk edebiyatında önemli bir yere sahip olan masalların kendine özgü dil ve üslubu vardır. Bu üslupta önemli bir yeri tekerlemeler tutar".

Görgü'ye (2007, s. 538) göre "Çocuğun öğrendiği sözcükleri ya da cümleleri kullanmada ustalaşması konusunda attığı her adım onun içsel olarak doyum sağlamasına neden olacaktır. Özellikle zengin bir iç ahenge sahip, eğlenceli, uyaklı tekerlemeler çocuğa anadilini sevdirmesinin yanı sıra alışılmadık sözcükleri bile düzgün söyleyebilme yeteneği kazandıracaktır".

Gökçeoğlu'na (1985, s. 12) göre "Geçmiş uygarlıkların tortusu tekerlemelerimizde toplanmıştır. Çocuklarımız ayırım gözetmeden bu mirasa sahip çıkmışlardır. Tekerlemelerini çeşitli dillerden aldıkları sözcüklerle oluşturup zenginleştirmişlerdir".

Sonuç olarak Tosunoğlu ve Melanlıoğlu'na (2007, s. 333) göre tekerlemeler;

1. Büyük bir eğitim aracıdır.
2. Anadilini kullanma becerisini geliştirir.
3. Belleği geliştirir.
4. Kelime hazinesini geliştirir.
5. Etkin konuşmanın gerçekleşmesini sağlar.
6. Dinleme becerisinin gelişimini sağlar.
7. Şiir okuma sevgisini geliştirir.
8. Çocuğu sosyalleştirir.

Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 34 tekerleme saptanmıştır.

Yansıma Sözcük Ögeleri

Doğadaki seslerden uyarlanan sözcüklerdir ve masalların sözcük ögeleri içinde yer almaktadır. Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 23 yansıma sözcük ögesi örneği saptanmıştır.

Yerel Sözcük Ögeleri

Yerel sözcük ögeleri, yöresel dil kullanımıyla ilgilidir. Eflatun Cem Güney, derleyip yazdığı masalarda İstanbul Türkçesini kullanmış olsa da zaman zaman yerel sözcük ögelerine de yer vermiştir. Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 91 yerel sözcük ögesi örneği saptanmıştır.

Yorum / Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın temel amacı Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalın sözcük ögelerini belirlemek ve bu ögeleri sayısal verilerle sunmaktır. Çalışma sürecinde öncelikle Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masala ulaşılmıştır. Bu masalların sözcük ögeleri saptanmış; saptanan ögeler sözlük biçiminde sıralanmıştır.

Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda 196 atasözü, 1296 deyim, 21 doldurma sözcük, 551 ikileme, 487 ilişki sözü, 148 kalıp söz, 34 tekerleme, 23 yansıma sözcük ögesi, 91 yerel sözcük ögesi saptanmıştır.

Saptanan 196 atasözünün 103 tanesi Ömer Asım Aksoy'un (1988a) "Atasözleri Sözlüğü"nde yer almamıştır. Saptanan 1296 deyimden 666 tanesi Ömer Asım Aksoy'un (1988b) "Deyimler Sözlüğü"nde yer almamıştır.

"Atasözü" ve "deyim" başlıklarında Ömer Asım Aksoy'un "Atasözleri Sözlüğü" (1988a) ve "Deyimler Sözlüğü" (1988b) esas alınarak, Eflatun Cem Güney'in deyim ve atasözlerini kullanımı ile Ömer Asım Aksoy'un deyim ve atasözlerini kullanımı, öge sıralanışı bakımından karşılaştırılmış ve farklılıklar sunulmuştur.

"İlişki sözleri" başlığında, 7 argo sözcük ögesi, 52 kargış, 76 geleneksel yapıyı sunan sözcük ögesi, 142 hayır dua, 152 inanış bildiren sözcük ögesi, 5 övgü bildiren sözcük ögesi, 10 özgün pekiştirme bildiren sözcük ögesi, 28 sesleniş bildiren sözcük ögesi, 9 vedalaşma- karşılama bildiren sözcük ögesi, 5 yeme-içme ile ilgili sözcük ögesi ve bir "yemin etmek" için kullanılan söylem belirlenmiştir. Belirlenen sözcük ögeleri içerisinde yer alan "ilişki sözleri" başlığında özgün ve zengin bir kültürel dil kullanımına ulaşmak mümkündür.

Kalıp söz başlığında; 13 giriş kalıp sözü, 99 bağlayış kalıp sözü, 36 bitiş kalıp sözü saptanmıştır. Yansıma sözvarlığı ögeleri başlığında; 6 yansıma sözcük, 17 yansıma ikileme saptanmıştır. Yerel sözvarlığı ögeleri başlığında, 91 yerel sözvarlığı ögesi anlamları ile birlikte sunulmuştur.

Ancak çalışmada, saptanan söz değerlerinin çeşitliliği ve sayıca fazlalığı nedeniyle, Eflatun Cem Güney'in masallarındaki sözvarlığı ögelerinin tamamı sunulmamıştır.*

Saptanan sözvarlığı ögeleri ve bu ögelerin kullanımından hareketle Güney'in Türkçenin farklı anlatım olanaklarını okuyucuya sunabildiği belirlenmiştir. Çalışmada amaç, yalnızca sözvarlığı ögelerini ya da bu ögelerin sayılarını belirlemek değildir. Aynı zamanda yazarın Türkçenin anlatım yollarını kullanırken oluşturduğu çeşitlilik de ilgi çekicidir. Güney, bir duyguyu farklı anlatımlarla sunabilmeyi, Türkçenin anlatım çeşitliliğinden yararlanabilmeyi başarmıştır. İncelenen masallarda “acı çekmek, üzülme” duyguları okura 75 farklı deyim kullanımıyla sunulmuştur. Bu deyimler şöyle sıralanabilir:

Ağzını bıçak açmamak/Akı karayı yitirmek/Canı su kesilmek/Bağırına od düşmek/Bahtına küsmek/Başı dara düşmek/ Başı darda kalmak/ Başı derde düşmek/ Başını taştan taşa vurmak/ Başından aşağı kaynar su dökülmek/Beti benzi solmak/ Bin kat pişman olmak/Can evine ateş düşmek/Canı su kesilmek/ Canlı cenaze/Dağı taşı yandırmak/Dağın taşın yüreği parçalanmak/Dağlar dayanmamak/Dalı kırılmak/Derde uğramak/Derdi başından aşkın olmak/ Dört gözden ağlamak/Dünya başına zindan olmak/ Dünya başına yıkılmak/Dünyaya küsmek/Dünyayı başına dar etmek/ Dünyayı başına yıkmak/Dünyayı cehennem etmek/Gam deryasına dalmak/Gam bağlamak/Gam yeyip kasavet içmek/ Gönül evini gam gamlamak/Gözlerinden kanlı yaşlar dökülmek/Gözlerinden yaş yerine kan gelmek/Gün görmemek/İçinden kan gitmek/İki gözü iki pınar olmak/ Kan ağlamak/ Kan kusturmak/Kanı iliği kurumak/Kara kara düşünmek/Karalara batmak/Kareler basmak/ Kendini kaybetmek/Kendini yiyip tüketmek/Kolu kanadı kırılmak/Neye uğradığını bilememek/Ölüm teri dökmek/Umudu kesilmek/Umudu üzülme/Uykuyu durağı yitirmek/Üç kurşunla üç yerinden vurulmuşa dönmek/Üç yüz altmış altı damarına birden bir ateş (od) düşmek/Vurulmuşa dönmek/Yaka yırtmak/Yanıp kül olmak (tutuşmak)/ Yasa bürünme (batmak)/Yetmiş iki damarı birden çekilmek/Yetmiş iki bin damarı birden sızlamak/Yıldırımla vurulmuşa dönmek/Yüreği dağlamak/Yüreği kan ağlamak/Yüreği yarılmak/Yüreğinden kan gitmek/Yüreğine ateş düşmek/Yüreğine dert olmak/Yüreğine inme inmek/Yüreğini bölük bölük bölmek/Yüreğini delip geçmek/Yüreğinin başı yanmak/Yüreğinin bir damarı sızlamak/Yürek dayanmaz/Yüzü gözü kararmak/Yüzü solmak/Yüzünden düşen bin parça olmak.

Saptanan bu deyim örnekleri dışında farklı duygu durumları ya da olaylar da Türkçenin anlatım çeşitliliği kullanılarak sunulmuştur.

* Güney'in derleyip yazdığı masallardaki sözvarlığı ögelerini ayrıntılı bulabilmek için bakınız; (Mert, 2009).

Çalışma sürecinde saptanan sözcük öğelerinin adları Türkçe terimlerden seçilmiştir. Bu doğrultuda bazı kaynaklarda “kalıp söz” başlığı tercih edilse de çalışmada “ilişki sözleri” başlığı kullanılmıştır. Çünkü çalışmada “kalıp söz” başlığı bazı kaynaklarda “formel” olarak adlandırılan ve hemen her masalda küçük farklılıklar dışında aynı kullanıma sahip olan kalıp söylemler için kullanılmıştır.

Güney'in derleyip yazdığı bu metinlerin sözcük öğelerinin Türkçenin sözcük öğelerini, anlam evrenini yansıtmaları bakımından incelenmesi, dilbilimsel açıdan değerli sonuçlara ulaşılmasını sağlamaktadır. İncelenen ürünlerde kullanılan sözcük öğeleri, anlamsal ve dilbilgisel sıralanış, kullanış, Türkçenin gücünü ortaya koyuş bakımından başarılıdır. Buradan Eflatun Cem Güney'in yalnızca bir derleyici değil, aynı zamanda güçlü bir yazar olduğu, kendi yaratıcılığını da ortaya koyduğu sonucuna varılabilir. İncelenen masal metinlerinde saptanan ve özgünlüğüyle, Türkçeyi başarılı kullanımıyla dikkat çeken söz değerleri Türkçenin betimlenmesinde ve zenginliğinin ortaya konulmasında önemlidir. Güney'in masallarında kullandığı ve özgünlüğü ile dikkat çeken bazı söz değerlerine kısaca yer verilirse masallardaki Türkçenin kullanım çeşitliliği ve başarısı daha iyi ortaya konulabilir. Güney'in incelenen masallarından seçilen, özgünlüğüyle ilgi çeken bazı söz değerleri abecesel olarak şöyle sıralanabilir:

Akıldan yana yaya olmak. (*Deyim Örneği*) - Alaya halaya gelir soydan olmamak. (*Deyim Örneği*) - Allah son gürlüğü versin! (*Hayır Dua Örneği*) - Anandan emdiğin gözünde dursun; babandan gördüğün dizinde dursun. (*Kargış Örneği*) - Aşıma duru, ekmeğime kuru demezen! (*Yeme- İçme İle İlgili Sözcük Öğesi Örneği*) - Atınla adınla taş kesil. (*Kargış Örneği*) - Az gider, uz gider, lâle sümbül biçerek, soğuk sular içerek, dere tepe düz gider; bir de dönüp ardına bakar ki, gide gide iki arpa boyu yol gitmiş. (*Bağlayış Kalıp Söz Örneği*) - Babamın dokuz arısı vardı; dünyalar başına dardı. Sayar alırdı içeri, sayar ederdi dışarı. Ben de göz kulak olurdum az çok. Bir gün baktım ki biri yok! Gayri unuttum gazı, tuzu; çıkardım kümeden çil horozu; boynuna vurdu kıldan başlığı, ne kayalığı düşündüm, ne taşlığı; derelerden sel gibi, tepelerden yel gibi sürdüm doludizgin, ben ondan üzgünüm, o benden bezgin... Ne ise, yıldızları saya saya, ulaştık bir gün güneşe, aya! Bir de baktım ki, ne bakayım: bizim arı! Neylemişler, etmişler, Sarı öküze eş etmişler; koşmuşlar çifte, çubuğa, dayanır mı böyle bir boyunduruğa; boynu boğazı yaralar içinde kalmış, yüzü gözü al kanlar içinde kalmış. Açtım ağzımı, yumdum gözümü; söyledim adama son sözümü. İster maval deyin, ister masal. (*Tekerleme Örneği*) - Bağlam: *Kolye*. (*Yerel Sözcük Öğesi Örneği*) - Bal mumu yapıp dudağına sıvamak. (*Deyim Örneği*) - Başına felek tokmağı inmek. (*Deyim Örneği*) - Başına yaşmak çalmak: *Başını örtü ile örtmek*. (*Yerel Sözcük Öğesi Örneği*) - Baştan düşürüp ayağa baktırmasın Allah. (*Hayır Dua Örneği*) - Bir adımda Hanyayı, bir adımda Konyayı boylamak. (*Deyim Örneği*) - Bir mendil kuruyuncaya kadar zaman geçmek. (*Deyim Örneği*) - Bir de baktım, bizim kül kedisi... Masal deyip de geçmeyin, bir aslı astarı vardır elbet geçmişte! Bir kulak verin de dinleyin hele: Bir varmış bir yokmuş,

Allah'ın kulu çokmuş, develer tellâl iken, pireler çoban iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır salları iken bir Keloğlan varmış; bu Keloğlan işe güce gitmez, elini sıcaktan soğuğa vurmaz; oturur dururmuş. **(Tekereleme Örneği)** - Bu dünya bir unut ve umut dünyasıdır. **(İnanış Bildiren Sözcük Örneği)** - Bu masal da burada bitmiş! Bundan ötesi şenlik, şadumanlık... Kırk gün, kırk gece toy düğün etmişler, onlar ermiş muradına; biz çıkalım kerevetine. Gökten üç elma daha düştü. Kimin muradı varsa, onun başına! **(Bitiş Kalıp Söz Örneği)** - Bulanık gözlü olmak. **(Deyim Örneği)** - Bulduğu umduğuna uymamak (değmemek). **(Deyim Örneği)** - Buna sebep olanlar sürüm sürüm sürünsün; gözlerinin elifi sönsün de, telleri, pulları üstlerine dökülsün! **(Kargış Örneği)** - Büyük kapılardan büyük kısmetler çıkarmış. **(İnanış Bildiren Sözcük Örneği)** - Çatki: *Alından geçerek başın çevresine çember gibi bağlanan bağ, kaşbastı.* **(Yerel Sözcük Örneği)** - Demir çarık demir asa. **(Deyim Örneği)** - Derisini yüzüp, çarığını giyinceye kadar. **(Deyim Örneği)** - Develer deve iken yavrusuna küsmez. **(Atasözü Örneği)** - Dilerim Allah'tan bana kara sürenler, kara yere girsin. **(Kargış Örneği)** - Dilerim Allah'tan gülen narla, ağlayan ayvanın derdine düşesin. **(Kargış Örneği)** - Dilinin altına (ağzına) yalan yuva yapmak. **(Deyim Örneği)** - Dış kirasını almak. **(Yeme- İçme ile İlgili Sözcük Örneği)** - Doğana beşik, ölene tabut olmak. **(Deyim Örneği)** - Doğradığın kaşığına çıkar. **(Atasözü Örneği)** - Dostunun dostu vardır, dostu yoksa postu vardır; post duvara asılır, duvarın kulağı vardır. **(Atasözü Örneği)** - Ektiğin güversin gelsin; diktiğin yeşersin gelsin; altın perçemli oğulların, sırma saçlı kızların olsun; güler yüz tatlı dille gönül ferahlığı içinde yaşayıp, Selcan Hatunla bir yastıkta kocayasın âmin! Âmin diyenleri Allah imandan ayırmasın; kimin ne günahı varsa adı güzel Muhammede bağışlasın... **(Hayır Dua Örneği)** - Elâleme yay, kurda kuşa pay olmak. **(Deyim Örneği)** - Eli eğimli olmak. **(Deyim Örneği)** - Elin derdi ele yalan gelir. **(Atasözü Örneği)** - Eliyle ekip diliyle biçmek. **(Deyim Örneği)** - Elleri böğründe kalmak. **(Deyim Örneği)** - Emlik kuzu gibi emzirilip el üstünde büyütülecek bir evlât ver bize! **(Hayır Dua Örneği)** - Eski hâl eski minval. **(Deyim Örneği)** - Felekten gün çalınmaz. **(İnanış Bildiren Sözcük Örneği)** - Gelgeç akıllı olmak. **(Deyim Örneği)** - Gökten üç elma düşmüş, doyulur mu tadına! Biri bu masalı okuyup dinleyenlere; biri Sabırtaşından daha sabırlı olup, yerine göre ağlamasını, gülmesini bilenlere; birini de yine okudum, üfledim; insan çocuğumun ruhuna bağışladım... **(Bitiş Kalıp Söz Örneği)** - Gözleri budak deliğinden fırlamak. **(Deyim Örneği)** - Gözünde umut çırası yanmak. **(Deyim Örneği)** - Gözündeki budak çıkmak. **(Deyim Örneği)** - Gül edip göğsüne takmak, taç yapıp başına koymak. **(Deyim Örneği)** - Güdümen: *Çoban.* **(Yerel Sözcük Örneği)** - Gün olur altın eşikli gümüş eşikliye muhtaç olur; gün olur gümüş eşikli altın eşikliye. **(Atasözü Örneği)** - Han'ım hey; karşı yatan Kara Dağın yıkılmasın... Gölgece ağaçların kesilmesin... Kan gibi akan güzel suyun kurumamasın... İlle Allah, namerde muhtaç edip muhanete avuç açtırmamasın; cümlemizin günahını da derlesin, toplasın, adı güzel Muhammed'e bağışlasın. Âmin diyelim; âmin diyenleri,

Allah son nefeste imandan ayırmasın... (**Hayır Dua Örneği**) - Han'ım hey! Karşı yatan kara dağın yıkılmasın... Gölgelece ağaçların kesilmesin... Karlı buzlu suların kurumamasın... İlle Allah namerde muhtaç edip muhanete avuç açtırmamasın; cümle günahımızı da derlesin, toplasın, adı güzel Muhammed'in yüzü suyu hürmetine bağışlasın. Âmin diyelim; âmin diyenleri Allah son nefeste imandan ayırmasın... (**Hayır Dua Örneği**) - Hanım hey! Karşı yatan kara dağların yıkılmasın; gölgelece ağaçların kesilmesin; karlı buzlu suların kurumamasın; ille Allah kimseyi namerde muhtaç edip, muhanete avuç açtırmamasın; bir karamız günahımız varsa, adı güzel Muhammedin yüzü suyu hürmetine bağışlasın! Biz de âmin diyelim. Âmin diyenleri Allah imandan ayırmasın. (**Hayır Dua Örneği**) - Herkesin bir yaşı, her işin bir başı, her başın da bir derdi vardır. (**İnanış Bildiren Sözvarlığı Öge Örneği**) - Herle: *Malatya iline özgü tatlı.* (**Yerel Sözvarlığı Öge Örneği**) - İki el ile bir başı geçindirmek. (**Deyim Örneği**) - İki maşallah ile şeytanın elini kolunu bağlamak. (**Deyim Örneği**) - İlde iyiler çok ama kötüler de yok değil. Zaten dünya böylelerinin yüzü suyu hürmetine duruyor. (**İnanış Bildiren Sözvarlığı Öge Örneği**) - İnsanın sureti, siretine benzer. (**Atasözü Örneği**) - İslamın şartı beş, altıncısı da haddini bilmek. (**İnanış Bildiren Sözvarlığı Öge Örneği**) - Kadir Allah kadirsin, yüzümüzü güldürüp, gözümüzü kapayacak bir evlât ver bize! (**Hayır Dua Örneği**) - Keloğlanlığı ele almak. (**Deyim Örneği**) - Köroğlu okunmak. (**Geleneksel Yapıyı Belirten Sözvarlığı Öge Örneği**) - Kurttan bir kulağı eksik olmak. (**Deyim Örneği**) - Önü gelmeyenin sonu gelmez. (**Atasözü Örneği**) - Öpüç: *Öbek.* (**Yerel Sözvarlığı Öge Örneği**) - Sınamayı kurt yemez. (**Deyim Örneği**) - Şeytanın bilmediğini bilmek. (**Deyim Örneği**) - Tek atın menzili olmak. (**Atasözü Örneği**) - Uğrun: *Sinsi.* (**Yerel Sözvarlığı Öge Örneği**) - Uğur: *Karşı.* (**Yerel Sözvarlığı Öge Örneği**) - Umud üzülmeyince can süzülmez. (**Atasözü Örneği**) - Yarabbi şükür, sofrayı döşür. (**Yeme-İçme ile İlgili Sözvarlığı Öge Örneği**) - Yaşarsanız el beğensin, ölürseniz yer beğensin. (**Geleneksel Yapıyı Belirten Sözvarlığı Öge Örneği**) - Yolcunun durağı göreni, avcının ırağı göreni yorulup yolda kalmaz. (**Atasözü Örneği**) - Yükünü yüceye yığmak. (**Deyim Örneği**) - Yüzüne bakanın kırk yıl kısmeti kesilen kız. (**Geleneksel Yapıyı Belirten Sözvarlığı Öge Örneği**)

Verilen örnek kullanımlar ve diğer saptamalar ışığında; Güney'in masal metinlerinin sözvarlığı öğeleri bakımından zengin; Güney'in Türkçeyi kullanımının özgün, anlatım çeşitliliği olan ve başarılı bir yapıda olduğu söylenebilir. Ayrıca Eflatun Cem Güney'in derlediği ve kendi söylemiyle yeniden biçimlendirdiği masal metinleri Türkçe öğretimi sürecinde kullanılması gereken; söylem zenginliğine sahip; çocuk yaştaki okurun algılarını, duyuşsal, bilişsel yapılarını göz önünde bulunduran önemli gereçlerdir. Türkçe ders kitapları bu masal metinleri gibi Türkçenin sözvarlığını başarıyla yansıtan metinlerle oluşturulmalıdır.

Öneriler

1. Araştırmada yer verilen, Türkçe öğretimini tümleyen bir süreç olarak sözcük öğretimi alanına, sözcük dağarcığını geliştirmeye yönelik katkı sağlamayı amaçlayan etkinlik öneri örneklerine yeni öneri örnekleri kazandırılmalıdır.

2. Ülkemizde çocuk kitaplarının sözvarlığını belirlemeye yönelik çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu nedenle her türde ve yaş düzeyinde yazılan çocuk kitaplarının sözvarlığını belirlemeye yönelik araştırmaların sayıları artırılmalıdır. Bu yolla çocuk kitaplarında kullanılan sözvarlığı öğeleri belirlenecek ve bu öğelerin yaş düzeylerine uygunlukları tartışılacaktır. Sözvarlığı belirleme çalışmaları çocuk yazını yapıtları için gereklidir. Çünkü bu yapıtlarda kullanılan dil, diğer tüm yaş düzeyi yapıtlarından daha önemlidir. Kullanılan dil akıcı, çocuğun sözcük dağarcığına katkıda bulunabilecek nitelikteyse çocuk yazını, amacını büyük oranda gerçekleştirmiş olur. Kullanılan dilin istendik düzeyde olup olmadığı, sözcük seçimlerinin ve kullanımlarının doğru olup olmadıkları, sözvarlığı belirleme çalışmalarından yola çıkılarak saptanabilir. Yazarın söyleminden hareketle biçimine ulaşılabilir, ürünün metinselliği tartışılabilir.

3. Sözvarlığı belirleme çalışmaları yalnızca söz değerlerini betimlemeye yönelik olmamalıdır. Bu çalışmalar sayesinde yazarların Türkçenin anlatım olanaklarından ve çeşitliliğinden ne kadar ve nasıl yararlandıkları da belirlenebilmelidir.

4. Eflatun Cem Güney yalnızca masallarında değil, diğer tüm yapıtlarında da Türkçeyi başarıyla kullanmış bir sanatçıdır. Güney'in diğer yapıtlarının sözvarlığı öğelerinin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.

5. Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı masal metinleri Türkçe öğretiminin birer aracı olarak Türkçe ders kitaplarında yer almalıdır.

Kaynakça

- Akar, Y. (1994). Deyimlerde güçlü ve etkin anlatım. *Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi*, 18, 32-36.
- Akkaya, N. (2000, Ocak). Tekerlemelerin çocuk eğitimindeki yeri. S. Sever. (Ed.). *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu* (ss. 602-608). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Aksan, D. (1999). *Türkçenin gücü*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2000). *Türkçenin sözvarlığı*. Ankara: Engin Yayıncılık.
- Aksan, D. (2002). *Anadilimizin söz denizinde*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2003). *Her yönüyle dil-anaçizgileriyle dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksan, D.(2005). *Anlambilim*. Ankara: Engin Yayınevi
- Aksoy, Ö. A. (1988a). *Atasözleri sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1988b). *Deyimler sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Elçin, Ş. (1986). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Gökçeoğlu, M. (1985). *Tezler ve sözler*. Lefkoşa: İleri Basımevi.
- Görgü, A. T. (2007). Masalların çocuğun bilişsel ve duyuşsal gelişimine katkısı. S. Sever (Ed.). *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu: 04-06 Ekim 2006* (ss. 537-544). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Gürsoy, E. ve Sağol, G. (2002). *Türk kültüründe argo*. Hollanda: Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi Yayını.
- Hatiboğlu, V. (1982). *Türkçenin sözdizimi*. Ankara: DTCF Yayınları.
- Hengirmen, M. (2007). *Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kaya, D. (2001). *Folklorumuzda beddua söyleme geleneği ve Türk halk şairinde beddualar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Mert, L. E. (2009). *Türkçenin sözcük açısından Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı masallar*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Okur, A. (2003). *Hayvan masallarının anadili öğretiminde dil, üslup ve eğitim yönünden yeri ve önemi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Sakaoğlu, S. (1999). *Masal araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Tietze, A. (1974). Çok cevaplı bir Türk bilmecesinin çözümlenmesi. *Folklor Doğru*, 37, 14-28.
- Toklu, O. (1995). Türkçe ve Almancada kalıp sözler. *Batı Dil ve Edebiyatları Araştırmaları Dergisi*, 2, 113-140.
- Tosunoğlu, M., Melanlıoğlu, D. (2007). Türk topluluklarında söylenen tekerlemelerin çocuk gelişimindeki yeri ve önemi. S. Sever. (Ed.). *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, 04-06 Ekim 2006* (ss. 333-338). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yeşil, H. (2000). Çocuk kitaplarındaki atasözü ve deyimlerin önemi. S. Sever (Ed.). *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu* (ss. 244-252). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

İncelenen Eserler

- Güney, E. C. (1947). *Bu toprağın masalları III*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.
- Güney, E. C. (1953). *Açıl sofram açıl ve Congoloz baba*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.
- Güney, E. C. (1955a). *Bir varmış bir yokmuş*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.
- Güney, E. C. (1955b). *Bu toprağın masalları V*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.
- Güney, E. C. (1962). *Az gittim uz gittim*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.
- Güney, E. C. (1967). *Gökten üç elma düştü*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.
- Güney, E. C. (1969a). *Ağlayan nar ile gülen ayva*. İstanbul: İtimat Kitabevi.
- Güney, E. C. (1969b). *Al elma yeşil elma*. İstanbul: İtimat Kitabevi.
- Güney, E. C. (1969c). *Çöplükte bitmiş ama gül bitmiş*. İstanbul: İtimat Kitabevi.
- Güney, E. C. (1969d). *Dal olur eğilir misin?* İstanbul: İtimat Kitabevi.

- Güney, E. C. (1969e). *Hasırcı baba*. İstanbul: İtimat Kitabevi.
- Güney, E. C. (1969f). *Yedi köyün yüz karası*. İstanbul: İtimat Kitabevi.
- Güney, E. C. (1970a). *Aygın baygın ses*. İstanbul: İtimat Kitabevi.
- Güney, E. C. (1970b). *Emlik kuzu ve altın gergef*. İstanbul: İtimat Kitabevi.
- Güney, E. C. (1970c). *Düşmez kalkmaz bir Allah*. İstanbul: İtimat Kitabevi.
- Güney, E. C. (1970d). *Gözü yollarda kalan ana*. İstanbul: İtimat Kitabevi.
- Güney, E. C. (1970e). *Saraydan uçan kuş*. İstanbul: İtimat Kitabevi.
- Güney, E. C. (1971a). *Alişle Maviş*. İstanbul: İtimat Kitabevi.
- Güney, E. C. (1971b). *En güzel Türk masalları*. İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Güney, E. C. (1971c). *Güldükçe güller açan kız*. İstanbul: İtimat Kitabevi.
- Güney, E. C. (1972a). *Dede Korkut masalları*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.
- Güney, E. C. (1972b). *Onlar ermiş muradına*. İstanbul: İtimat Kitabevi.
- Güney, E. C. (1972c). *Sihirli köpük ve yaban gülü*. İstanbul: İtimat Kitabevi.
- Güney, E. C. (1972d). *Tellerinde bülbüller şakıyan saz ve bir varmış bir yokmuş*. İstanbul: İtimat Kitabevi.
- Güney, E. C. (1972e). *Yiğitler yiğidi Musacık*. İstanbul: İtimat Kitabevi.
- Güney, E. C. (1992). *Masallar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.